

Åslingdoktrinen

Somliga ekonomisk-politiska improvisationer är mer långlivade än andra, och när en av dem upphöjs till "doktrin" har det gått så mycket politisk prestige i den, att dess sannolika livslängd motiverar en granskning. I allmän form fastslår den s k Åslingdoktrinen att företagen har ett "samhällsansvar", närmare bestämt ett ansvar för sysselsättningen på de orter där företag är etablerat. Ett försök till operationell definition skulle bli någonting i stil med detta: På orter med svag sysselsättning har företag inte längre rätt att permittera arbetskraft med mindre än att företaget skaffat fram ersättningsindustri eller eljest sökt uppehålla sysselsättningen i en rimlig utsträckning med hänsyn till företagets finansiella kapacitet. Det är alltså frågan om en skärpning av de åmanska trygghetslagarna — på *vissa* orter för *vissa* företag i *vissa* fall.

Åslingdoktrinen ekonomiska innebörd är att företagssektorn belastas med ytterligare en (implicit) kostnad för arbetskraften, ovanpå direkta och indirekta lönekostnader. Denna extra kostnad står dock inte i proportion till lönekostnaderna utan till räntabilitet och soliditet, eller — som det heter — företagets "bärkraft". I kostnadshänseende fungerar doktrinen därför närmast som en progressiv vinstskatt, en skatteform som kan låta förledande "jämlig" men som av ekonomer förkastas som en skatt med negativa konsekvenser på effektiviteten i resursanvändningen utan positiva inkomstomfördelningseffekter. Statsmakternas bedömning av vad som är en rimlig finansiell uppoffring, och vilka repressalier som kan tillgripas om företaget inte uppfyller detta samhällsansvar återstår dock att etablera i praxis. Tills vidare svävar företagen i ovisshet om sina framtida åtaganden vid en nyanställning.

Den omedelbara konsekvensen av att låta välkonsoliderade företag fungera som arbetslöshetskassor för sina anställda kan antas vara att dessa företag motiveras till en förbättrad och mer långsiktig personalplanering. Därigenom skulle AMS avlastas en del av sina arbetsbördor. Några mer betydande vinster finns dock knappast att hämta på detta område: redan i dag är stora, rent företagsekonomiska kostnader förknippade med avskedanden och nyanställningar, och företagsledare har därför anledning att tänka sig för både en och två gånger innan permitteringsvarsel utfärdas. Så länge vi lever i en öppen marknadsekonomi kommer varje (aldrig så förutseende och långsiktigsplanerande) producent att någon gång tvingas till oförutsedda produktionsinskränkningar. Samhället har sedan länge påtagit sig ett ansvar för dem som drabbas, och det är tvivelaktigt om Åslingdoktrinen innebär en förbättrad kostnadsfördelning mellan företag och samhälle. Ty företagen kommer självfallet att anpassa sig till den nya kostnadssituationen. De blir mindre benägna att satsa på riskfyllda projekt, och kommer i stället att sträva efter att integrera produktionen. De blir ovilliga att rekrytera s k svårplacerad arbetskraft. Och främst av allt: företagen kommer att till varje pris undvika att lokalisera pro-

duktionen till mindre orter där de blir den dominerande arbetsgivaren. På så sätt minimeras de eventuella kostnaderna för det nya samhällsansvaret. Den återstående risken att tvingas behålla olönsam arbetskraft undviks bäst genom en låg konsolideringsgrad. Det kan knappast ha varit avsikten att skapa ett Sverige där ett antal lågkonsoliderade storföretag ligger sammangyttrade i storstadsregionerna och producerar standardprodukter med enbart förstklassig arbetskraft. Men detta är just det samhälle Åslingdoktrinen skapar. Det är därför en rimlig prognos att i doktrinen kölvatten kommer att följa allt större lokaliseringsstöd, selektiva sysselsättningsbidrag och statliga utvecklingsåtgärder.

Strukturomvandlingens välfärd förluster begränsas alltså inte genom att Åsling tar över Ahlmarks jobb och sedan i sin tur söker lasta över det på företagen. En långsiktigt verksam sysselsättningspolitik måste bygga på en rimlig funktionsuppdelning mellan företag och samhälle, där företagen tillåts koncentrera sig på sitt produktionsansvar och statsmakten behåller sitt samhällsansvar. Tre riktlinjer bör vara vägledande för arbetsmarknadspolitiken vid produktionsinskränkningar:

1) Systemet måste ha en inbyggd *automatik*, som befriar de högsta politiska instanserna från det operativa ansvaret vid driftsinskränkningar.

2) Företagen kan säkert åläggas att bära en större del av den samhälls-ekonomiska kostnaden för friställningar, men det måste ske i form av klara riktlinjer, så att de kan överblicka de framtida konsekvenserna av sitt handlande.

3) Politikens negativa bieffekter på företagens produktions-, rekryterings- och lokaliseringsbeslut måste kartläggas och minimeras.

Inom ramen för dessa riktlinjer kan ett stort antal alternativa arrangemang tänkas. Den politik som bär Åslings märke hör inte till dem. Men exempel kan hämtas utifrån. Volkswagen-erken i Västtyskland fick "köpa" sig fria från sin överflödiga arbetskraft genom att erbjuda ett avgångsvederlag som var så avpassat att tillräckligt många frivilligt accepterade att sluta. I Frankrike finns sedan länge lagstiftning om avgångsvederlag som ökar med anställningstidens längd.

Behovet av effektiva insatser för att hjälpa strukturomvandlingens offer har accentuerats av den varaktiga lågkonjunkturen och en valhant stabiliseringspolitik. Det vore beklagligt om Åslingdoktrinen tilläts bli ett alibi för en genomtänkt och varaktigt förstärkning av arbetsmarknadspolitiken.

Jens Voss Jørgensen